

БІБЛІОТЕКА ВЧИТЕЛЯ

Будна Н.О, Гладюк Т.В, Гладюк М.М.

ПРИРОДОЗНАВСТВО

Конспекти уроків

3 клас

Посібник для вчителя

До підручника І.В. Грущинської

Тернопіль
Навчальна книга — Богдан

Серію «Бібліотека вчителя» засновано 2007 р.

Рецензенти:

кандидат педагогічних наук, доцент

Жирська Г.Я.

вчитель вищої категорії, старший вчитель

Походжай Н.Я.

Будна Н.О.

Б90 Природознавство : конспекти уроків : 3 клас : до підручника І.В. Грущинської / Н.О. Будна, Т.В. Гладюк, М.М. Гладюк. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2015. — 304 с. — (Бібліотека вчителя).

ISBN 978-966-10-1765-7 (серія)

ISBN 978-966-10-4038-9

У посібнику подано конспекти уроків з природознавства для 3-го класу, зміст яких відповідає навчальній програмі МОН України, Державному стандарту початкової загальної освіти та підручнику «Природознавство. 3 клас» (автор Грущинська І.В.).

Пропонуються зразки бесід на етапі вивчення нового матеріалу, хвилинки спостережень, досліді, міні-проекти, творчі завдання, дослідницькі практикуми, практичні роботи, екскурсії, інтерактивні форми роботи, ігровий та цікавий додатковий матеріал.

Для вчителів початкових класів, студентів педагогічних навчальних закладів.

УДК 371.32:502
ББК 74.262.0

Охороняється законом про авторське право.

Жодна частина цього видання не може бути використана чи відтворена в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.

ОРІЄНТОВНЕ КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ

№ уроку	Зміст навчального матеріалу	Сторінка	Дата
1.	Як людина пізнає природу?	5	
2.	Які незвичайні властивості має звичайна вода? <u>Практична робота.</u> Дослідження розчинності речовин, що використовуються у побуті.	10	
3.	Де на Землі міститься вода? <u>Дослідницький практикум.</u> Як опріснити воду.	18	
4.	Як знайти на карті частини Світового океану? <u>Практична робота.</u> Позначення на контурній карті частин Світового океану.	23	
5.	Яке значення води в житті людини?	26	
6.	Як охороняти безцінний скарб Землі — воду?	31	
7.	Запитаємо в Матінки Природи: вода — руйнівник чи вода — рятівник?	34	
8.	Узагальнюючий урок. <u>Контрольна робота</u> з теми «Вступ. Вода».	39	
9.	Які властивості має повітря?	42	
10.	З чого складається повітря?	45	
11.	<u>Дослідницький практикум.</u> Як змусити вітер працювати. Чому повітря рухається?	49	
12.	Як вітер впливає на природу Землі?	51	
13.	Чому потрібно охороняти повітря від забруднення? <u>Міні-проект.</u> Виявлення пилу в повітрі та встановлення джерел його забруднення.	55	
14.	Узагальнюючий урок. <u>Контрольна робота</u> з теми «Повітря».	58	
15.	Що таке гірські породи?	60	
16.	Що таке корисні копалини? <u>Практична робота.</u> Ознайомлення з колекцією корисних копалин.	64	
17.	Навіщо людям потрібні корисні копалини? <u>Дослідницький практикум.</u> Які корисні копалини є у моєму краї.	68	
18.	Чим ґрунти відрізняються від гірських порід?	73	
19.	Як склад ґрунту впливає на його властивості?	76	
20.	Запитаємо у Матінки Природи: як поліпшити родючість ґрунту?	79	
21.	Узагальнюючий урок. <u>Контрольна робота</u> з теми «Гірські породи. Ґрунт».	84	
22.	Що таке енергія і для чого вона потрібна?	86	
23.	Як сонячна енергія впливає на природу Землі?	89	
24.	Які джерела енергії є невичерпними?	93	
25.	У чому переваги енергії Сонця?	95	
26.	Як «приручити» вітер?	98	
27.	Чому воду називають невтомною трудівницею?	101	
28.	<u>Дослідницький практикум.</u> Як зменшити витрати тепла у будинку. Як ти економиш тепло та електроенергію?	104	
29.	Узагальнюючий урок. <u>Контрольна робота</u> з теми «Сонце — джерело енергії на Землі».	109	
30.	Як «упізнати» рослини?	111	
31.	Які рослини — квіткові? <u>Практична робота.</u> Робота зі зразками гербаріїв квіткових рослин.	119	
32.	Які рослини називають хвойними?	127	
33.	Як з'явилися культурні рослини?	133	
34.	Які умови необхідні рослинам для життя? <u>Практична робота.</u> Умови розвитку рослин.	140	

35.	Як рослини пристосовуються до різних природних умов?	145	
36.	Як розмножуються рослини? <u>Практична робота.</u> Розмноження кімнатних рослин.	149	
37.	Узагальнюючий урок. <u>Контрольна робота.</u>	154	
38.	Як тварини впливають на природу Землі?	156	
39.	Яка група тварин найчисельніша на Землі?	161	
40.	Як риби пристосувалися до життя у водоймах?	168	
41.	Які тварини першими заселили суходіл?	174	
42.	Як птахи підкорили повітряний простір?	179	
43.	Як птахи піклуються про своє потомство?	187	
44.	Як звірі пристосувалися до життя в різних умовах?	191	
45.	Як звірі піклуються про своє потомство? <u>Дослідницький практикум.</u>	198	
46.	Чим дикі тварини відрізняються від свійських?	201	
47.	Що таке ланцюг живлення? <u>Практична робота.</u> Складання ланцюгів живлення.	206	
48.	Узагальнюючий урок. <u>Контрольна робота.</u>	210	
49.	У чому загадковість світу грибів?	212	
50.	Яке значення мають гриби у природі та житті людей?	216	
51.	Запитаємо в Матінки Природи: чому бактерії називають і друзями, і ворогами людини?	221	
52.	Як охороняти зникаючі рослини?	226	
53.	Як охороняти зникаючих тварин?	232	
54.	Для чого створюють заповідники?	237	
55.	Запитаємо в Матінки Природи: які легенди про рослини і тварин склали у давнину?	243	
56.	Узагальнюючий урок. <u>Контрольна робота.</u>	247	
57.	<u>Екскурсія.</u> Ознайомлення із розмаїттям рослинного і тваринного світу рідного краю.	249	
58.	Як працює наш організм?	251	
59.	Для чого потрібні скелет і м'язи? Формування постави. <u>Практична робота.</u> Перевірка власної постави.	256	
60.	З чого складається травна система?	264	
61.	Що корисно їсти?	269	
62.	Для чого потрібне дихання?	277	
63.	Яке значення має кровообіг? <u>Практична робота.</u> Вимірювання частоти пульсу.	281	
64.	Яке значення має шкіра?	285	
65–66.	Про що повідомляють органи чуття? Як попереджувати захворювання органів чуття? <u>Дослідницький практикум.</u> Як визначити гостроту свого зору.	290	
67.	Здоровий спосіб життя.	296	
68.	Узагальнюючий урок. <u>Контрольна робота.</u>	302	

УРОК 1

Як людина пізнає природу?

Дата

Клас

Мета: поглибити знання школярів про природу; формувати в учнів уявлення про різноманітність природи, методи пізнання природи; розвивати уміння аналізувати і порівнювати тіла природи, встановлювати взаємозв'язки, проводити вимірювання; ознайомити зі структурою підручника і зошита з друкованою основою; формувати потребу в пізнанні природи; виховувати бережливе ставлення до підручника і зошита; стимулювати кмітливість, спостережливість, мислення.

Обладнання: таблиці, ілюстративний матеріал, дидактичні картки, лінійки, сантиметрова стрічка.

Додатковий матеріал

до уроку

Хід уроку

I. Організація класу до уроку.

До уроку приготуйтеся,
На роботу налаштуйтеся.
Руку гарно підіймайте
Й на уроці не дримайте.
Будемо природу ми вивчати
Й нові знання здобувати.

II. Актуалізація опорних знань, повідомлення теми уроку.

— У 3-му класі ми продовжимо з вами вивчати предмет «Природознавство». Пригадайте, що вивчає природознавство. (*Природу.*) Для чого потрібно вивчати природознавство? (*Щоб багато цікавого дізнатися про природу, не шкодити їй, розумно використовувати її багатства, милуватися красою, любити й оберігати її.*)

— Якою природа буває? (*Живою і неживою.*) Пригадайте, як людина пізнає природу.

— Отже, на уроці ми дізнаємося про різноманітність природи, пізнання природи людиною.

III. Вивчення нового матеріалу.

1. Розповідь з елементами бесіди з метою ознайомлення учнів зі структурою підручника і зошита.

— Допоможе нам у вивченні природознавства підручник. Розгляньте його. Що зображено на обкладинці підручника? Прочитайте його назву.

— Як ви думаєте, про що в ньому розповідатиметься?

— Розгорніть підручник. На сторінці зверху вказано прізвище автора, який написав цей підручник.

Перегорніть сторінку. Що на ній зображено? (*Умовні позначення.*) Давайте розглянемо їх і дізнаємося, що вони означають. (*Вчитель пояснює значення кожного символу.*) Вони допоможуть вам працювати з підручником.

На сторінці 3 є звернення до вас. Послухайте його. (*Зачитусь звернення.*) Про що говориться у зверненні?

— Усі сторінки підручника пронумеровані. Отже, легко буде знайти потрібну. Спробуйте знайти сторінку 5.

— Погортайте підручник. У ньому багато малюнків, фотографій. Уважно розглядаючи малюнки, фотографії, можна дізнатися багато цікавого про природу.

На початку підручника є зміст, у якому наводиться перелік усіх тем. Знайдіть його на с. 4. Прочитайте, які теми ми вивчатимемо. Кожна тема, яку вивчатимемо, виділена іншим кольором і кольоровими малюнками. Знайдіть тему на с. 8. Як вона називається?

— Тексти підручника слід читати вдумливо. Знання, які ви повинні запам'ятати, написані жирнішими буквами у рубриці «Запам'ятай!». Знайдіть її на с. 7. Основне з кожної теми уроку виділене у рубриці «Сторінками Книги важливих знань про природу».

Погортайте підручник. У ньому є цікава інформація, завдання для роботи в парі, в групі. Завдання для практичних робіт, дослідів об'єднані в рубриці «Дослідницька лабораторія».

Запитання і завдання від Матінки Природи для перевірки знань є також у підручнику. Знайдіть їх на с. 7.

— У підручнику також є завдання у рубриках «Пригадай!», «Роздивись і розкажи», «Поміркуй!». Знайдіть їх на с. 5-6.

— Підручником ви користуватиметесь і в школі, і вдома. Як потрібно ставитися до підручника? (*Бережливо.*)

— Допоможе нам успішно вивчати природознавство і зошит з друкованою основою. Розгляньте його. Що намальовано на титульній сторінці? Чи впізнаєте його серед інших зошитів? Перегорніть сторінку зошита. Розглянемо умовні позначки і з'ясуємо, що вони означають. (*Учитель пояснює.*) Знайдіть їх.

— Полистаєте зошит. Зверху сторінки є назва теми уроку, яку ви вивчатимете. Знайдіть її. Завдання в зошиті виконуйте охайно.

Висновок. *Отже, ви ознайомилися з підручником і зошитом, які допоможуть вам успішно вивчати природознавство у третьому класі. Ставитись до них треба бережливо.*

2. Бесіда з елементами розповіді з метою формування уявлення про різноманітність природи.

— Наведіть приклади тіл неживої природи. (*Сонце, ґрунт, вода, повітря, Місяць, зорі, хмари, каміння.*)

— Наведіть приклади тіл живої природи. (*Люди, рослини, тварини, гриби.*)

— За якими ознаками тіла живої природи відрізняються від неживої? (*Живі організми народжуються, живляться, дихають, ростуть і помирають.*)

— Погляньте навколо. Які з тіл не належать до природи? Чому ви так вважаєте? (*Стіл, парта, ручка, дошка, лампа, шафа — не належать до природи. Це тіла, створені людиною.*)

— Світ природи Землі дуже різноманітний. Живі організми можна зустріти скрізь: у горах й на луках, у лісі й у водоймах, в жаркій пустелі й на далекій півночі.

Розгляньте ілюстрації, таблиці. Назвіть рослини. (*Дуб, калина, підсніжник.*) Як ви їх упізнали? Порівняйте їх. За якими ознаками рослини відрізняються між собою?

— Рослини відрізняються між собою за багатьма ознаками. Одні рослини, як от дуб, — справжні велетні, іноді сягають десятків метрів у висоту. Є й рослини дуже дрібні. Пригадайте, хто з вас бачив, як на поверхні водойми плаває маленька ряска. Рослини відрізняються також своїми органами. Яке стебло у дерев, у кущів, а яке — у трав'янистих рослин? Наприклад, у дерев, як у дуба, один міцний стовбур, у кущів, як у калини, багато тонких дерев'янистих стебел, у трав'янистих рослин соковите стебло, як у підсніжника. Чи можете ви упізнати листки і плоди дуба, калини, підсніжника? Чи можете ви упізнати квітку підсніжника і калини? Рослини відрізняють також листками, квітами й плодами, насінням і коренем. Одні рослини цвітуть, їхні квітки різні за формою, розміром, кольором. А в інших за все життя не побачиш жодної квітки. Пригадайте, а чи бачили ви, як цвіте ялина чи сосна.

— Розгляньте ілюстрації, таблиці. Назвіть зображених тварин. (*Ведмідь, метелик, окунь, голуб.*) Як ви їх упізнали? Порівняйте їх. За якими ознаками тварини відрізняються між собою?

— Тварини відрізняються зовнішнім виглядом, величиною, формою й будовою тіла, забарвленням, способом пересування, тривалістю життя і місцем існування. Вони мешкають там, де є повітря, їжа і вода, де вони можуть знайти захист від ворогів.

Розгляньте ілюстрації, таблиці. До якої групи належать зображені організми? (*Гриби.*) Порівняйте їх. За якими ознаками гриби відрізняються між собою? (*Гриби відрізняються між собою за забарвленням і розмірами тіла. Є й такі гриби, які не мають шапінки й ніжки. Побачити їх можна тільки за допомогою спеціального приладу — мікроскопа.*)

— Хто ще належить до живих організмів, окрім рослин, тварин і грибів? (*Люди.*) Погляньте один на одного, погляньте на мене. За якими ознаками люди відрізняються між собою? (*Люди відрізняються за зовнішнім виглядом, забарвленням волосся, кольором очей, формою носа, висотою, вагою тіла, статтю та іншими ознаками.*)

— Пригадайте, що потрібно живим організмам для життя. Чи можуть вони існувати без неживої природи? (*Жива природа не може існувати без повітря, води, Сонця і його тепла. Із неживої природи вона бере все необхідне для свого життя.*)

— Поміркуйте, чи впливає жива природа на неживу. Жива природа також впливає на неживу. Наприклад, живі організми під час дихання поглинають кисень, а виділяють в повітря вуглекислий газ. Отже, між живою і неживою природою існує тісний взаємозв'язок.

Висновок. *Природа дуже різноманітна. Вона є жива і нежива. Нежива і жива природа пов'язані між собою.*

3. Розповідь з елементами бесіди та роботою з підручником з метою формування уявлення про методи пізнання природи.

— Для вивчення природи вчені використовують різні методи. Пригадайте, які методи вивчення природи ви вже знаєте.

— Найбільш поширеним методом вивчення природи є спостереження. У третьому класі продовжимо спостерігати за природою.

Давайте проаналізуємо показники погоди (стану неба, хмарності, опадів, температури повітря, вітру), висоти Сонця над горизонтом. Заповнимо календар природи.

— Люди здавна спостерігали за природою. Їм були потрібні їжа, одяг, житло, ліки. Спостереження допомагали передбачити зміни у природі. Люди спостерігали, що перед дощем квіти сильніше пахнуть і ластівки літають низько. Отже, вони знали, коли чекати дощу.

Що допомагає людині спостерігати за природою? (*Органи чуття.*)

— Щоб пізнати навколишній світ, опираючись на свої органи чуття, людина спостерігає за природними тілами та змінами в природі. Спостерігаючи, вона виділяє ознаки об'єкта, за якими він відрізняється від інших. Пригадайте, які ознаки об'єктів можна виявити за допомогою органів чуття. (*Колір, розмір, форму, смак і запах, який на дотик, далеко чи близько знаходиться, чи видає звуки.*) Чи можете ви відрізнити яблуко від огірка? За якими ознаками їх упізнаєте? (*За кольором, розміром, формою.*)

— Для спостереження за тілами природи, їх рухом людина використовує різні прилади.

Розгляньте фотографії на с. 6. Які прилади зображені на них?

— Розгляньте прилади, зображені на таблиці, ілюстраціях. Які з них ви знаєте? Яке призначення цих приладів? (*Луна — збільшувальний прилад, за допомогою якого можна досліджувати дрібні предмети. Мікроскоп — збільшувальний прилад, який дає змогу побачити організми, які невидимі для ока. Бінокль — це прилад, який застосовують для спостереження віддалених об'єктів. Телескоп — прилад, призначений*

IV. Закріплення знань, умінь і навичок.

1. Бесіда.

— Якою буває природа? За допомогою яких методів можна пізнати природу? За якими природними явищами спостерігали влітку? Для чого проводять досліди? Які вимірювання ви вмієте проводити самостійно? Порівняйте камінь і горобця. Що у них спільне? Чим вони відрізняються? Порівняйте слона і мишу. Що у них спільне? Чим вони відрізняються? Порівняйте березу і кульбабу. Що у них спільне? Чим вони відрізняються? Порівняйте сороку і вишню. Що у них спільне? Чим вони відрізняються?

2. Робота в зошитах з друкованою основою (колективно): завд. 1, 2 (с. 3).

3. Робота в парах. Практична робота.

— За допомогою лінійки виміряйте довжину робочого зошита і підручника. Порівняйте їх. Що довше?

4. Індивідуальна робота з дидактичними картками.

5. Гра «Що зайве?».

— Знайдіть «зайве» у кожному рядку.

- Дуб, зорі, камінь, Сонце.
- Вода, заєць, кінь, бджола.
- Сніжинка, пісок, повітря, муха.
- Людина, ґрунт, ромашка, дуб.
- Зошит, ручка, дерево, портфель, пенал.
- Лелека, калина, велосипед, вода.

6. Гра «Продовж перелік».

Учитель називає тіла живої (неживої) природи. Учень повинен продовжити перелік, якщо вчитель кине йому м'яч.

- Ялина, миша...
- Сніжинка, Сонце...

7. Гра «Хто найкмітливіший?».

— Відгадайте загадки.

• Я зірок калейдоскоп вивчаю в ... (*телескоп*), а манну крупу розглядаю у ... (*луну*).

• За птахами спостерігаю, взявши в руку ... (*бінокль*).

• Порахує сантиметри,
А як треба — міліметри!
Рівно лінії проводить,
З олівцем за ручку ходить.
(*Лінійка*)

Н. Гуркіна

• Справно йде, хоч ніг немає,
Цоки-цок, усім співає.
І секунди, і хвилини
Нам рахує він щоднини.
(*Годинник*)

V. Підсумок уроку.

— Про що ви дізналися на уроці? Що вам сподобалось?

VI. Домашнє завдання.

— Прочитайте статті на с. 5-7. Дайте відповіді на запитання після статті. Виконайте 3 і 4 завдання в зошиті (с. 4).

Дата

Клас

Додатковий матеріал

до уроку

УРОК 2

Які незвичайні властивості має звичайна вода?

Мета: розширити знання школярів про властивості води; формувати уявлення про температуру кипіння води та танення льоду, снігу, про властивості води розширюватися при нагріванні і стискуватися при охолодженні; про воду як речовину і як розчинник, про розчини, розчинні та нерозчинні речовини; розвивати вміння аналізувати, порівнювати, проводити досліди, узагальнювати, встановлювати взаємозв'язки, робити висновки; виховувати прагнення пізнавати і досліджувати властивості води; активізувати кмітливість, спостережливість, мислення.

Обладнання: таблиці, ілюстративний матеріал, дидактичні картки, склянки з водою, сухий спирт, сірники, тарілка з льодом, водний термометр, електричний чайник з датчиком нагріву води, склянка зі снігом, склянка з льодом, пробірка із забарвленою водою, смужка паперу, одноразовий шприц, кухонна сіль, пластмасова чайна ложка, цукор, пісок, крохмаль, борошно, пляшка газованої мінеральної води, олія, пісок, глина, розчин спирту, цвях.

Хід уроку

I. Організація класу до уроку.

Продзвенів уже дзвінок —
Починаємо урок.
На уроці чуйте, бачте і міркуйте,
Спостерігайте й експериментуйте.
Дружно й плідно попрацюйте
Й нові знання про воду здобудьте.

II. Хвилинка спостережень.

Аналіз показників погоди (стану неба, хмарності, опадів, температури повітря, вітру), висоти Сонця над горизонтом. Заповнення календаря природи.

III. Перевірка домашнього завдання.

1. Тестова перевірка знань (с. 4–6).

2. Фронтальна бесіда.

— Що належить до неживої природи? Що належить до живої природи? Які ознаки живих організмів? Назвіть методи пізнання природи.

IV. Актуалізація опорних знань, повідомлення теми уроку.

— Відгадайте загадку.

Вона — відома і прозора рідина,
Яку всі люблять і вживають,
Яка утворює річки, джерела і моря.
Яка біжить, і летиться безупину,
І хмаркою по небі плине.
Вкриває взимку білим килимом поля.
Вона — звичайна, підкажіть, ... (вода).

— Як ви здогадалися, що це вода? Де знаходиться вода в природі? У яких станах вода перебуває в природі? Які властивості води ви знаєте?

— Сьогодні на уроці ми поговоримо про властивості води.

V. Вивчення нового матеріалу.

1. Розповідь вчителя з метою формування уявлення про речовини, воду як речовину.

— Тіла живої і неживої природи, а також рукотворні тіла складаються з речовин.

Погляньте на склянку. Склянка — це рукотворне тіло, вона складається зі скла. Партя — теж рукотворне тіло, складається з деревини. Ручка — рукотворне тіло, складається з пластмаси. Грудка цукру — тіло, яке складається з цукру. Кристалик солі — природне тіло, яке складається із солі. Цвях — рукотворне тіло, складається з заліза. Шматочок глини — природне тіло, яке складається з глини.

Отже, скло, деревина, пластмаса, цукор, сіль, залізо, глина — це речовини.

Вода — це теж речовина. Крапля дощу, крапля роси, шматок льоду — це природні тіла, які складаються з води. Ви вже знаєте, що вода входить до складу ґрунту, повітря, тіл живих істот.

Висновок. *Те, з чого складаються тіла природи і рукотворні тіла, називають речовиною. Вода — це речовина.*

2. Бесіда з елементами розповіді, демонстрацією досліду з метою розширення уявлення про стани води, перехід води з одного стану в інший, кругообіг води.

— Ви вже знаєте, що в природі вода перебуває в трьох станах — рідкому, твердому і газоподібному.

Наведіть приклади, коли вода перебуває у твердому стані. (*Сніг, лід.*) Наведіть приклади, коли вода перебуває у рідкому стані. (*Дощ, роса, підземна вода.*) Наведіть приклади, коли вода перебуває у газоподібному стані. (*Водяна пара.*)

— Вологою ганчіркою черговий витер дошку на перерві. Чому дошка зараз суха? (*Вода випарувалась.*) Що таке випаровування? (*Перетворення води-рідини на пару називають випаровуванням.*) Коли вода перетворюється на пару? (*При нагріванні.*)

— Розгляньте таблицю. Пригадайте, як відбувається випаровування води водою у природі. (*Сонячні промені нагрівають воду водою і вона перетворюється в газоподібну воду — пару.*)

— Що потім відбувається з водяною парою у природі? (*Вона піднімається вгору.*) Чому? (*Водяна пара легка.*) Чи має водяна пара забарвлення? Чи можна її побачити? Чому? (*Вона безбарвна і прозора.*)

— Отже, водяна пара легка, прозора, безбарвна. Вона піднімається над поверхнею Землі.

Що відбувається з водяною парою, коли вона потрапляє в холодне повітря? (*Охолоджується.*)

— Давайте проведемо дослід. Потримаємо холодну тарілку з льодом над водою, яку нагріваємо. Що ви бачите? Звідки взяли краплинки води на тарілці? Пара перетворюється у рідку воду. Як називається цей процес? (*Перетворення води з газоподібного стану у рідкий називають конденсацією.*)

— У що перетворюється водяна пара у повітрі при охолодженні? (*У повітрі водяна пара охолоджується і перетворюється на дрібні краплі води.*)

— Що утворюють дрібні краплі води? (*З дрібних крапель води утворюються хмари.*)

— Що далі відбувається з хмарами? (*Вітер переганяє їх з одного місця в інше. Влітку і восени дрібні краплинки у хмарах зливаються*

одна з одною, хмара стає більшою і темнішою. Краплини води стають важкими і падають у вигляді дощу, інколи — граду, взимку — снігу.)

— Що ж потім відбувається з краплинами води, які потрапили на землю? (Частина води просочується крізь ґрунт у підземні води, що потрапляють в річки або інші водойми. Частина води випаровується, а частина потрапляє в річки, моря й океани. Звідти вона випаровується в повітря. З водяної пари утворюються хмари. І знову йде дощ, випадає сніг.)

— Отже, вода в природі постійно переходить з одного стану в інший. Як називається цей процес перетворення води з одного стану в інший і переміщення її в природі? (Кругообігом води.)

Висновок. У природі вода перебуває в трьох станах — рідкому, твердому і газоподібному. Вона постійно переходить з одного стану в інший і переміщується в природі. Цей процес називають кругообігом води.

3. Бесіда з елементами розповіді, демонстрацією дослідів з метою формування уявлення про температуру кипіння води і танення льоду.

— Пригадайте, де ви бачили в побуті, як рідка вода перетворюється на пару. (Коли кипить чайник.)

— Що ж відбувається під час кипіння води?

— Давайте проведемо дослід. В електричний чайник наллємо води. Виміряємо її температуру за допомогою водного термометра. Яка температура води? У нашому чайнику є спеціальний індикатор ступеня нагріву води, який показує температуру води, починаючи з $+70^{\circ}$. Увімкнемо чайник і поспостерігаємо. Що бачимо? (З носика чайника виділяється водяна пара.) Чому? (Вода нагрівається і при температурі $+100^{\circ}$ вода кипить.) При цьому утворюється багато бульбашок на поверхні води. Це водяна пара виділяється з киплячої води у вигляді бульбашок.

При якій температурі тверда вода переходить у рідкий стан?

— Проведемо дослід. Візьмемо дві склянки. Одну наповнимо снігом, іншу — льодом, залишимо їх у класній кімнаті. Що спостерігаєте? (Сніг і лід тануть, перетворюються на рідину.) Після часткового танення снігу й льоду виміряємо температуру води водним термометром в обох склянках. Сніг і лід тануть, тобто перетворюються на рідину при температурі 0° . При цій же температурі вода з рідкого стану може переходити у твердий, тобто замерзати.

Де ви бачили в природі, як вода з рідкої перетворюється у тверду? (Коли замерзають калюжі, водойми взимку.)

— Де ви бачили в природі, як тверда вода перетворюється у рідину? (Коли тане сніг, лід на водоймах, бурульки навесні.)

Висновок. З рідкого стану у твердий (замерзає) і з твердого у рідкий (тане, плавиться) вода переходить при 0° . Кипить вода при температурі $+100^{\circ}$.

4. Бесіда з елементами розповіді, демонстрацією дослідів з метою формування уявлення про властивості води розширюватись при нагріванні і стискатися при охолодженні, а при замерзанні — розширюватися.

— Ви вже знаєте, що рідка вода — прозора, безбарвна, без запаху, смаку, займає форму посудини, текуча, буває в трьох станах, кипить при температурі $+100^{\circ}$, замерзає при 0° .

А чи можна стиснути воду? Давайте проведемо дослід. Візьмемо одноразовий шприц без голки, наберемо в нього води. Пальцем закриємо отвір для голки і надавимо пальцем на поршень шприца. Що спостерігаєте? У нас нічого не вийшло, тому що рідини не стискаються.

Що відбувається з водою при охолодженні? Вона стискується чи розширюється? Проведемо дослід. Наллємо повну пробірку забарвленої чорнилом води і закриємо її корком зі скляною трубкою. Вода зайде в трубку. На рівні води наклеїмо на трубці смужку паперу. Опустимо пробірку в склянку з холодною водою. Чому рівень води в трубці знизився? (*Вода при охолодженні стискається.*)

— Що відбувається з водою при нагріванні? Вона стискується чи розширюється? Опустимо пробірку в склянку з гарячою водою. Що ви помітили? (*Рівень води в трубці піднявся.*) Чому? (*Від нагрівання вода не тільки стає теплішою, а й розширюється.*)

— А коли вода кипить і перетворюється в пару, вона стискується чи розширюється? (*Вода розширюється і намагається зайняти більший об'єм, тому пара з силою виривається з чайника, у якому кипить вода.*)

— Як ви думаєте, що буде, якщо скляну пляшку з водою виставити на мороз? (*Вона трісне.*) Чому? Вода при замерзанні розширюється чи стискується? (*Замерзаючи, вода розширюється, тому пляшка з водою тріскає.*)

Висновок. *Вода розширюється при нагріванні і стискається при охолодженні, при замерзанні вода розширюється.*

5. Бесіда з демонстрацією (або виконанням) дослідів, роботою з підручником з метою формування уявлення про властивості льоду.

— Які ж властивості має лід? Дослідимо властивості льоду.

Дослід 1. Візьміть лід у руку. Який він на дотик? Що ви відчули? (*Гладенький, холодний, твердий.*)

Дослід 2. Якого кольору лід? Покладіть лід на кольоровий папір. Чи бачите ви папір крізь лід? Яку властивість льоду ви виявили? (*Лід прозорий, безбарвний.*)

Дослід 3. Стисніть лід у руці. Потримайте його кілька секунд у руці. Що помітили? (*Лід тоне, перетворюючись у воду.*)

Дослід 4. Киньте лід у склянку з водою. Що помічаєте? (*Лід плаває на поверхні води і згодом тоне.*)

— Поміркуйте, чому лід не тоне у воді. Він важчий чи легший за воду? (*Лід легший за воду, тому й не тоне у воді.*)

— Якщо кинути лід на підлогу, що з ним буде? (*Він розіб'ється.*)

— Прочитайте на с. 11 підручника розповідь рибки Немо. Яке значення в природі має те, що лід легший за воду?

Висновок. *Лід холодний, твердий, прозорий, безбарвний. Він тоне під впливом тепла і плавиться у воді. Лід легший за воду і не тоне. Лід крихкий, при падінні або ударі легко розбивається.*

Фізкультхвилинка

Хто ж там, хто вже так втомився

І наліво нахилився?

Треба дружно всім нам встати, (*вийти з-за парт*)

Фізкультпаузу почати.

Сонце спить, небо спить, (*очі закриті долонями*)

Навіть вітер не шумить.

Рано-вранці сонце встало (*відкрити очі і підняти голови*)

І проміння всім послало. (*піднятися на пальчики, руки піднести вгору, розвести у сторони*)

Раз, два — всі пірнають, (*присісти*)

Три, чотири — вириваються, (*встати*)

П'ять, шість — на воді (*помахати руками*)

Кріпнуть крильця молоді.

Сім, вісім — що є сили (*імітація плавання*)

Всі до берега приплили.
Дев'ять, десять — розгорнулись,
Обсушилися, потягнулись (*потягнутися*)
І розбіглися, хто куди. (*сісти за парти*)

6. Розповідь з елементами бесіди, проведенням практичної роботи з метою формування уявлення про розчини, воду як розчинник, розчинні та нерозчинні речовини.

— Вода — дивовижна речовина. Окрім властивостей, які ми з вами вивчили, вона має ще одну унікальну властивість — здатність розчиняти інші речовини. Вода є добрим розчинником. Воду з розчиненими в ній речовинами називають розчином.

У природі немає зовсім чистої води. Морська, дощова, річкова, джерельна вода — це природні розчини.

Чому вважають, що дощова і морська вода є розчинами? (*У них розчинені різні речовини.*)

— Чи всі речовини розчиняються у воді? Виконаємо практичну роботу «Дослідження розчинності речовин, що використовуються у побуті».

Дослід 1. У склянку з теплою водою всипимо ложку цукру. Помішаємо воду. Що відбувається з цукром? Чи змінилося забарвлення води? Чи змінилась прозорість води? Чи можна стверджувати, що цукор зник? Спробуйте воду на смак. Яка вона? (*Розчин цукру — прозорий, безбарвний, солодкий на смак.*) Який висновок можна зробити? (*Отже, цукор розчинився у воді.*)

Дослід 2. У склянку з теплою водою всипимо ложку солі. Помішаємо воду. Що відбувається з кристаликами солі? Чи змінилося забарвлення води? Чи змінилась прозорість води? Чи можна стверджувати, що сіль зникла? Спробуйте воду на смак. Яка вона? (*Розчин солі — прозорий, безбарвний, солоний на смак.*) Який висновок можна зробити? (*Отже, сіль розчинилася у воді.*)

— Поставимо поруч три склянки. Одну — з чистою водою, другу — з розчином цукру у воді, а третю — з розчином солі у воді. Дивлячись на склянки, чи можна сказати, в якій міститься лише вода, а в якій — розчини? Чому? (*Усі розчини прозорі, як і вода.*)

Дослід 3. Самостійно дослідіть, чи розчиняється у воді сода. Для цього у склянку з теплою водою всипте ложку соди і перемішайте. Якого висновку ви дійшли? Поясніть, чому.

— Отже, сіль і цукор, сода — добре розчиняються у воді. Які це речовини — тверді, рідкі чи газоподібні? (*Тверді.*)

— У воді добре розчиняються не лише тверді речовини, а й рідкі, газоподібні.

Поставимо поруч дві склянки. Одну — з чистою водою, а другу — з розчином спирту. Дивлячись на склянки, чи можна сказати, в якій міститься вода, а в якій — розчин спирту? Чому? (*Розчин спирту прозорий, як і вода.*)

— У воді добре розчиняється кисень і вуглекислий газ. Відкриємо пляшку газованої мінеральної води. Що спостерігаєте? (*Як виходять бульбашки.*) Це виділяється з води, розчинений у ній, вуглекислий газ.

Дослід 4. У склянку з теплою водою всипимо ложку піску. Помішаємо воду. Що спостерігаєте? Чи змінилося забарвлення води? Чи змінилась прозорість води? (*Вода стала каламутною.*) Чому? (*У воді плавають нерозчинні частинки піску.*) Якщо вода трохи постоїть, то ви помітите, що частинки осядуть на дно. Знову перемішаємо воду. Що спостерігаєте? (*Вода знову стає каламутною. Отже, пісок у воді не розчиняється.*)

Дослід 5. А тепер кожен ряд отримує завдання. Перший ряд самостійно досліджує, чи розчиняється у воді глина, другий ряд — крохмаль, а третій — борошно. Для цього у склянку з теплою водою всипають ложку досліджуваної речовини. Яких висновків дійшли? (Глина, крохмаль і борошно — нерозчинні у воді речовини.)

Дослід 6. У склянку з водою влиємо ложку олії. Що спостерігаєте? Чи розчиняється олія у воді? (Олія — нерозчинна у воді речовина.)

Висновок. Вода — добрий розчинник. Усі речовини поділяють на розчинні і нерозчинні. Воду з розчиненими в ній речовинами називають розчином. Усі розчини прозорі. Якщо у воді є нерозчинні речовини, вони роблять її каламутною.

7. Розповідь з елементами бесіди з метою формування уявлення про використання розчинів у житті людини.

— Розгляньте таблицю, ілюстрації. Як людина використовує розчини у побуті? (Властивість води розчиняти речовини людина використовує у повсякденному житті. Наприклад, при приготуванні їжі, коли заварює чай, варить компот, солить і консервує овочі.)

— У воді добре розчиняється пральний порошок, який використовуємо для прання. Коли ми переємо одяг, вмиваємося, купаємося, миємо посуд, використовуємо здатність води розчиняти різні речовини.

У воді людина розчиняє не тільки тверді речовини, а й гази, рідини.

Газовані мінеральні води, наприклад, «Миргородська», «Моршинська», «Трускавецька» та багато інших готують, розчиняючи вуглекислий газ у воді з мінеральних джерел. Столовий оцет готують з оцтової кислоти (це рідина) та води. У медицині використовують розчин спирту.

Розчинами є малярні фарби, настоянки, парфуми, які виготовляє людина.

Висновок. Людина використовує у своєму житті здатність води розчиняти різні речовини.

8. Розповідь з метою формування уявлення про значення розчинів у житті живих істот.

— Здатність води розчиняти різні речовини має важливе значення в житті живих організмів. Так, риbam, ракам та іншим водним мешканцям для дихання потрібний кисень, розчинений у воді. Якби кисень не розчинявся у воді, у водоймах не існувало б життя.

Здатність води розчиняти поживні речовини ґрунту має важливе значення для рослин. Рослини своїми коренями здатні вбирати з ґрунту поживні речовини, лише розчинені у воді. Тому посушливого літа, навіть за достатньої кількості поживних речовин у ґрунті, високого врожаю не зібрати. Ось чому корисно поливати рослини.

Здатність води розчиняти поживні речовини їжі має важливе значення для тварин і людей. Без води їжа не засвоюється, тому доросла людина щодоби потребує її не менше двох літрів.

Висновок. Здатність води розчиняти речовини має важливе значення в житті живих істот.

VI. Закріплення знань, умінь і навичок.

1. Робота в зошитах з друкованою основою (в парах): завд. 2, 4 (с. 5–6).

2. Бесіда за запитаннями.

1. Опишіть властивості води-рідини. 2. Які властивості водяної пари? 3. Опишіть властивості льоду. 4. Порівняйте властивості снігу і льоду. Що між ними спільного? Що відмінного? 5. Чому взимку тріс-

кають труби в будинку, якщо вимикають опалення? 6. Поміркуйте, чому річки не промерзають взимку до дна. 7. Чому висихають калюжі після дощу? 8. Доведіть, що здатність води розчиняти речовини має важливе значення в житті живих істот.

3. Вкажіть зайве у кожному рядку. Поясніть свою думку.

- Морська вода, джерельна вода, річкова вода, солодка вода «Буратіно».
- Пісок, борошно, цукор, крохмаль.
- Сода, вуглекислий газ, олія, спирт.

4. Індивідуальна робота з дидактичними картками.

5. Робота в парі.

— Поміркуйте, від чого залежить смак води з різних мінеральних джерел. Чому жирну пляму не можна змити водою?

6. Гра «Хто найбільше загадок про воду знає?».

Росте вона вниз головою.
Не літом, а зимою.
А сонце її припече,
Заплаче вона, потече. (*Бурулька*)

Сидить дід за подушками і стріляє галушками. (*Град*)

Скатертина біла увесь світ накрила. (*Сніг*)

Між берегів
Текла, текла,
Мороз зміцнів — під скло лягла. (*Річка*)

Взимку вкрили ми навкруг
Ліс, дорогу, поле й луг.
А як сонце припече —
Ми струмочком потечем. (*Сніжинки*)

Не дід, а сивий,
Не спить, а стелиться.
Вкриває землю й океан,
А звуть його ... (*туман*).

Коли нема — чекають, коли прийду — тікають. (*Дощ*)

Яку воду можна носити в решеті? (*Лід*)

Горя не знаю, а гірко плачу. (*Хмара*)

Зоря-зоряниця,
Червона дівиця,
По луках ходила,
Намисто згубила. (*Роса*)

Надворі горою, а в хаті водою. (*Сніг*)

Йшла зоряниця, молода дівиця,
Гуляти ходила, сльозу зронила.
Місяць побачив — не підняв,
Сонце побачило — підняло. (*Роса*)

Текло, текло та й лягло під скло. (*Вода і лід*)

Ніжна зірка сніжно-біла
На рукав мені злетіла.
Поки ніс її сюди,
Стала краплею води. (*Сніжинка*)

В небі хмара пролітала,
Білий пух порозсипала.
Він на землю міцно ліг,
Називають його ... (*сніг*).

Сама вода і по воді плаваю. (*Лід*)

Прозорий, як скло, та не вставиш у вікно. (*Лід*)

Білий, а не цукор,
не має ніг, а йде. (*Сніг*)

Буває хмаркою вона,
Сніжинкою буває,
Бува, як скло, крихка й тверда.
Ви здогадались? Це ... (*вода*).

VII. Підсумок уроку.

— Про що ви дізналися на уроці? Що вам найбільше сподобалось?

VIII. Домашнє завдання.

— Прочитайте статті на с. 10–12. Дайте відповіді на запитання після статті. Виконайте 1, 3 завд. в зошиті. Проведіть вдома дослід і зробіть висновок, чи розчиняється у воді крейда. Для цього потовчіть крейду у порошок. Ложку порошку крейди всипте у склянку з теплою водою і перемішайте.

Дата

Клас

Додатковий матеріал

до уроку

УРОК 3

Де на Землі міститься вода?

Мета: розширити знання школярів про поширення води в природі, значення води для живих організмів; формувати уявлення про природні й штучні водойми, Світовий океан та його частини, про прісну та морську воду; формувати потребу в пізнанні природи; виховувати бережливе ставлення до прісної води; розвивати кмітливість, спостережливість, мислення.

Обладнання: таблиці, ілюстративний матеріал, дидактичні картки, карта Світового океану, глобус, ґрунт, дві скляні пластинки, спиртівка, сірники, шматок лимона.

Хід уроку

I. Організація класу до уроку.

Продзвенів уже дзвінок,
Всіх покликав на урок.
До уроку приготуйтесь,
На роботу налаштуйтеся.
Будем воду ми вивчати
Й нові знання здобувати.

II. Хвилинка спостережень.

Аналіз показників погоди (стану неба, хмарності, опадів, температури повітря, вітру), висоти Сонця над горизонтом. Заповнення календаря природи.

III. Перевірка домашнього завдання.

1. Тестова перевірка знань (с. 6–8).

2. Фронтальна бесіда.

— У яких станах зустрічається вода в природі? При якій температурі кипить вода? При якій температурі вода замерзає? При якій температурі тане сніг і лід? Що називають розчином? Наведіть приклади розчинних у воді речовин. Як людина використовує розчини у своєму житті? Розкажіть, якого висновку ви дійшли, досліджуючи розчинність крейди у воді.

IV. Актуалізація опорних знань, повідомлення теми уроку.

— Пригадайте, де міститься вода в природі. Які ви знаєте водойми?

— Розв'яжіть кросворд.

1. Хвилі котить на просторі
До берегів піщаних ... (*море*).

2. Стоїть коритце, повне водиці. (*Ставок*)

3. В'ється, плине річечка,
Як срібляста стрічечка.
Починалась річка ця
Із малого ... (*джерельця*).

4. Блищить, біжить, гадючиться і все по низині крутиться.
(*Річка*)

5. Що за вода постійно криницю напува? (*Підземна*)

				1	м	о	р	е				
2	с	т	а	в	о	к						
			3	д	ж	е	р	е	л	ь	ц	я
		4	р	і	ч	к	а					
5	п	і	д	з	е	м	н	а				

— Прочитайте слово, яке вийшло у виділених клітинах. Сьогодні на уроці ми поговоримо про воду в природі, про Світовий океан та його частини.

V. Вивчення нового матеріалу.

1. Бесіда з елементами розповіді, демонстрацією дослідів з метою розширення уявлення про поширення води в природі.

— Вчені вважають, що вода — найпоширеніша речовина в природі.

Вона є скрізь. У природі вода знаходиться у водоймах, у ґрунті, в глибинах Землі у вигляді підземних вод, у повітрі — у вигляді водяної пари, на високих вершинах гір у льодовиках.

Поміркуйте, що є доказом того, що під землею є вода. Що називають джерелом? (*Доказом того, що під землею є вода, є криниці й джерела. Місце, де на поверхню землі виходить підземна вода, називають джерелом.*) Яка вода у криниці, джерелі? (*Чиста, холодна, прозора.*)

— У повітрі вода міститься у вигляді водяної пари. Хто з вас не бачив, як по небу плывуть хмари? Вони складаються з води. Що свідчить про те, що хмари складаються з води? (*З хмар випадають дощ або сніг. Дощ і сніг — це вода.*)

— Льодовики, які вкривають вершини гір, — це теж вода. У якому стані міститься вода в льодовиках? (*У твердому.*)

— Вода входить до складу ґрунту. Проведемо дослід. Нагріємо ґрунт на вогні. Зверху над ґрунтом триматимемо холодне скло. Що бачимо? (*На склі з'являються краплини води.*) Який висновок можемо зробити? (*У ґрунті міститься вода.*)

— Вода входить до складу тіл всіх живих організмів. Чи бачив хтось з вас, як «плаче» верба? Це вода виділяється з листків верби. Пригадайте, як багато соку міститься в плодах помідора, кавуна, апельсина.

— Проведемо дослід. Візьмемо в руку шматочок лимона і здавимо його. Що бачимо? (*Виділяється сік.*) Цей сік — це вода, у якій розчинені різні речовини. Про що це свідчить? (*До складу рослин входить вода.*)

— У тілах тварин більше половини маси тіла — це вода. Багато води й у тілі людини. Щоб дізнатися, скільки води міститься у вашому організмі, поділіть масу тіла на 3 і одержане число помножте на 2.

Висновок. *Вода є всюди: у водоймах, у ґрунті, повітрі, надрах Землі, льодовиках, входить до складу тіл живих організмів.*

2. Бесіда з елементами розповіді, проведенням дослідів з метою розширення уявлення про значення води для живих організмів.

— Для деяких живих організмів вода є домівкою для життя. Пригадайте, які рослини живуть у водоймах. (*Латаття біле, рогоз, ряска.*) Які тварини живуть у водоймах? (*Дельфін, риби, кит.*)

— Чи можливе життя на Землі без води? Чому? (*Живі організми постійно витрачають воду, тому її кількість постійно потрібно поповнювати.*)

— Проведемо дослід. На холодне скло подихаємо. Що спостерігаєте? (*Скло спітніє, вкриється краплинами води.*) Звідки взялася вода? (*Ми видихнули її разом з повітрям з нашого тіла.*)

— Пригадайте, як у спеку вам постійно хочеться пити. Чому? Це тому, що ви пітнієте, з організму виділяється вода і виникає спрага. Вважають, що людина втрачає за добу більше 12 склянок води. Отже, людина має поповнити кількість води у тілі, випиваючи її, а також з їжею. Без їжі людина може прожити місяць, а без води не проживе і тижня.

Без води зав'януть рослини, загинуть тварини й люди, не виростуть гриби.

Висновок. *Без води немає життя на Землі.*

3. Розповідь з елементами бесіди з метою формування уявлення про природні і штучні водойми.

— Пригадайте, які ви знаєте водойми.

— Океани, моря, річки, озера, ставки, болота, водосховища, канали — це водойми. Усі водойми поділяють на природні і штучні. Природні водойми — це океани, моря, річки, озера, болота. Поміркуйте, чому їх називають природними. (*Їх створила природа.*)

— Пригадайте, яка вода міститься в річках, болотах. (*Прісна.*)

— Погляньте на таблицю, ілюстрації. Знайдіть на них річку. Що таке річка? (*Річка — природний водний потік, що тече у виробленій ним заглибині.*) Заглиблення, по якому постійно тече річка, називається руслом. Кожна річка має початок (місце, де вона починається) — витік і кінець (місце, де вона впадає в море, озеро чи іншу річку) — гирло. Пригадайте, яка найбільша річка України. (*Дніпро.*)

— Як утворюється річка? (*Річка починається невеликим струмком, який може витікати з болота, джерела або озера. У струмок течуть інші струмки. Води стає все більше і більше. Поступово утворюється річка.*) У річку впадають інші річки — це її притоки. Річки несуть свої води в моря. На рівнинах річки течуть спокійно, повільно, а в горах — бурхливо і швидко.

— Погляньте на таблицю, ілюстрації. Знайдіть на них озеро. Що таке озеро? (*Озера — це природні водойми, які виникли в западинах на поверхні землі. Вода в них може бути прісною або солоною.*) Озера постійно поповнюються підземними водами, улітку і восени — дощовою водою, а навесні — ще й талою. Коли озера заростають рослинами, міліють, вони перетворюються на болота — надмірно зволожені ділянки суходолу. Пригадайте, яке найбільше прісноводне озеро України. (*Ялуг.*)

— Погляньте на таблицю, ілюстрації. Знайдіть на них ставки. Що таке ставок? (*Ставки схожі на озера, але менші за розмірами, створені руками людей.*) Створені руками людини і водосховища та канали. Водосховища — великі штучні водойми, створені для накопичення і зберігання води. Канали називають штучними ріками. Чому ставки, водосховища і канали називають штучними водоймами? (*Вони створені руками людини.*)

Висновок. *Водойми бувають природні і штучні, створені людиною для своїх потреб.*

4. Розповідь елементами бесіди, роботою з підручником з метою формування уявлення про Світовий океан та його частини.

— Розгляньте глобус Землі. Який колір переважає на глобусі? (*Голубий, синій.*) Що позначають голубим, синім кольором? (*Водойми.*) Якими кольорами зображають суходіл на глобусі? (*Жовтим, зеленим і коричневим.*)

— На нашій планеті більша частина поверхні вкрита водою. Ці величезні водні простори Землі за межами суходолу називають Світовим океаном. Простори, охоплені ним, настільки значні, що нашу планету називають «голубою планетою». Світовий океан охоплює $\frac{3}{4}$ території Землі, і лише $\frac{1}{4}$ її поверхні припадає на суходіл.

Суходіл поділяє Світовий океан на чотири частини — океани: Тихий, Атлантичний, Індійський, Північний Льодовитий.

Це цікаво знати. Слово «океан» прийшло до нас з давньогрецьких міфів. Так називали бога однойменної великої ріки, яка омиває увесь земний світ.

— Розгляньте мал. підручника на с. 14 (таблицю, карту Світового океану). Назвіть океани, зображені на карті Світового океану. (Тихий, Атлантичний, Індійський, Північний Льодовитий.)

— Яка вода в океанах — прісна чи солоня? (Вода в океанах солоня.) Пригадайте, у яких ще водоймах міститься солоня вода. (У морях.)

— А що ж називають морем? (Частину океану, яка заходить у сушу.)

— Які ви знаєте моря України? (Чорне й Азовське.)

— Прочитайте перший і другий абзац на с. 15 підручника. Що з'єднує океани і моря в єдиний Світовий океан? (Протоки.)

Висновок. Найбільша водойма — це Світовий океан. Його частинами є Тихий, Атлантичний, Індійський, Північний Льодовитий. Моря — це теж частини океану.

5. Розповідь з елементами бесіди з метою формування уявлення про морську воду і прісну воду.

— Вода морів та океанів є природним розчином, має солоно-гіркий смак. Чи можна таку воду пити? (Ні.) А чому морська вода солоня? (Такий смак морській воді надають розчинені в ній солі.)

— Вчені вважають, що колись давним-давно вода в морях була прісною. Це було тоді, коли вода морів накопичувалась у величезних заглибинах суходолу. Чому ж вода в морях стала солонюю?

— Ви вже знаєте, що річки довгими звивистими шляхами течуть до морів. (Вони пробивають собі дорогу серед гірських порід і ґрунту, розчиняючи деякі породи і забираючи з собою частинки різних солей. Тому вода в морях солоня.)

— Поміркуйте, якої води більше на Землі — прісної чи солонюї? Чому ви так вважаєте? (Великі простори Землі зайняті водою океанів. А в океанах вода гірко-солоня. Солоня вода в морях і солоних озерах.)

Це цікаво знати. У середньому в 1 кг морської води міститься 35 г розчинених речовин. Учені довели, що до складу морської води входить понад сто речовин.

— Здається, води на планеті Земля дуже багато, але запасів прісної води дуже мало. Погляньте на мал. підручника на с. 16, таблицю. Якщо уявити, що всю воду Землі вмістили у 100 відер, то тільки 2, 5 з них буде заповнено прісною водою. Пригадайте, де міститься прісна вода. (Запаси прісної води містяться в річках, прісноводних озерах, болотах, струмках. Великі запаси прісної води містяться в надрах землі — підземних водах. Багато її у льодовиках і снігах.) Льодовики містять води у 170 разів більше, ніж усі озера світу. Проте вода у льодовиках заморожена і важкодоступна. Прісну воду ми отримуємо також у вигляді опадів — дощу та снігу. Отже, на Землі прісної рідкої води, яку може використати людина, дуже мало.

Висновок. У річках, озерах, льодовиках, болотах, підземних водах — вода прісна, у морях, океанах і солоних озерах — солоня. Прісної води на Землі дуже мало, її потрібно берегти.

Фізкультхвилинка

Хвилі бавляться та б'ються, *(роблять хвильові рухи руками)*
Наче неслухи-хлоп'ята. *(перед собою, зліва направо і навпаки)*
І стрибають, і сміються. *(стрибають)*

Вітер їм лоскоче п'яти.

Вгору, вниз і знову вгору *(руки вниз — вгору, очима слідкують за руками)*

Підганяє дужий вітер.

Розгойдав він ціле море. *(розводять руки в сторони)*

Як же хвилям не радіти! *(усміхаються)*

VI. Закріплення знань, умінь і навичок.

1. Робота в зошитах з друкованою основою (індивідуально): завд. 1, 2, 3 (с. 6–7).

2. Індивідуальна робота з дидактичними картками.

3. У чому різниця між морською та річковою водою?

4. Доведіть, що прісну воду треба берегти.

5. Робота в парі.

— Поясніть, як ви розумієте прислів'я «Один глечик прісної води дорожчий від усієї солоної річки».

VII. Підсумок уроку.

— Про що ви дізналися на уроці? Що вам найбільше сподобалось?

VIII. Домашнє завдання.

— Прочитайте статті на с. 13-16. Дайте відповіді на запитання після статті. Виконайте 4, 5 завд. в зошиті. Підготуйте з товаришем повідомлення про один з океанів *(за вибором)*.

УРОК 4

Як знайти на карті частини Світового океану?

Дата

Клас

Мета: розширити знання школярів про Світовий океан та його частини, використання людиною Світового океану; формувати потребу в пізнанні природи, вміння працювати з картою; виховувати бережливе ставлення до Світового океану; розвивати кмітливість, спостережливість, мислення.

Обладнання: таблиці, ілюстративний матеріал, дидактичні картки, карта Світового океану, глобус.

Додатковий матеріал

до уроку

Хід уроку

I. Організація класу до уроку.

Пролунав уже дзвінок —
Починаємо урок.
Будемо добре працювати,
Знання з природознавства здобувати,
Хороші результати будемо мати.

II. Хвилинка спостережень.

Аналіз показників погоди (стану неба, хмарності, опадів, температури повітря, вітру), висоти Сонця над горизонтом. Заповнення календаря природи.

III. Перевірка домашнього завдання.

1. Тестова перевірка знань (с. 8–10).

2. Фронтальна бесіда.

— Де міститься вода в природі? Які водойми називають природними, а які — штучними? Що таке Світовий океан? Назвіть частини Світового океану. Запасів якої води на Землі більше — солоної чи прісної? Чому вода в морях солона?

IV. Актуалізація опорних знань, повідомлення теми уроку.

— Пригадайте, що таке карта. Яким кольором зображають водойми на картах?

— Сьогодні на уроці ви дізнаєтесь більше про зображення водойм на картах, навчитесь показувати Світовий океан та його частини.

V. Вивчення нового матеріалу.

1. Розповідь з елементами бесіди, роботою з підручником, виконанням практичної роботи з метою розширення знань про Світовий океан та його частини, формування вміння знаходити водойми на карті.

— Розгляньте глобус Землі. Який колір переважає на глобусі? (Голубий, синій.) Що позначають голубим, синім кольором? (Водойми.) Якими кольорами зображають суходіл на глобусі? (Жовтим, зеленим і коричневим.)

— Розгляньте таблицю, карту Світового океану. Назвіть океани, зображені на карті Світового океану.

— Прочитайте текст підручника на с. 17. Яких правил треба дотримуватись під час роботи з картою? Покажіть океани на настінній карті. Знайдіть і покажіть їх на глобусі.

Виступи учнів з повідомленнями про океани.

Це цікаво знати. *Тихий океан є найбільшим океаном. За площею він перевершує Атлантичний та Індійський океани разом взяті. Його площа становить 1/3 загальної поверхні земної кулі або майже половину площі Світового океану. У ньому відкрито найглибшу западину світу — Маріанську (11 022 м). Тихим назвали океан мандрівники. Кораблі мандрівника Фернана Магеллана, коли перетинали водний простір, не спостерігали великих хвиль, тому й назвали океан Тихим. Ця назва не відповідає дійсності.*

— Атлантичний океан майже вдвічі менший за Тихий. Його площа становить 1/4 площі Світового океану. За легендами, колись у ньому знаходився великий острів Атлантида, який внаслідок раптових і сильних поштовхів земної поверхні опустився на дно.

Індійський океан є третім за величиною. Через Індійський океан у давні часи проходив торговий шлях у багату країну Індію. Його площа становить 1/5 частину Світового океану.

Північний Льодовитий океан — найменший за площею (1/20 площі Світового океану) і глибиною. Він у 12 разів менший за Тихий. Він розміщений на крайній півночі земної кулі, де сонячні промені дуже слабо її нагрівають, тому й більшу частину року вона вкрита кригою.

Зверніть увагу, що на глобусі, карті водойми позначають синім кольором або голубим. Чому так? (*Різні відтінки свідчать про різну їх глибину.*)

— Яка вода в океанах — прісна чи солоня? (*Вода в океанах солоня.*) Пригадайте, у яких ще водоймах міститься солоня вода. (*В морях.*)

— А що ж називають морем? (*Частина океану, яка заходить у сушу, — це море.*) Які ви знаєте моря України? (*Чорне і Азовське.*)

— Знайдіть і покажіть на карті світу Україну.

— Знайдіть і покажіть на глобусі, карті Чорне і Азовське моря.

Цікаво знати. *Найбільша глибина Чорного моря досягає більше 2000 м. Чорне море — тепле море. Влітку температура води піднімається вище + 25, а взимку не опускається, зазвичай, нижче + 8. Тому Чорне море не замерзає. Цілий рік по ньому плавають кораблі.*

— Існує легенда про походження назви Чорного моря. Колись давно турки намагались полонити народи, які жили біля Чорного моря. Проте ті чинили спротив. Тому й назвали море Чорним, тобто негостинним. Деякі вчені вважають, що назву море отримало через те, що під час шторму вода в ньому сильно темніє.

Азовське море — мілководне море. Його найбільша глибина — 14 м. За розмірами менше від Чорного. Солоність води менша, ніж у Чорному морі. Проте воно тепліше, ніж Чорне море.

Чорне і Азовське моря — це моря Атлантичного океану. Вони глибоко врізаються в сушу.

Солоня вода є і в озерах. У Криму солоні озера використовуються для видобування різних солей та для лікування. Найбільшим кримським озером є Сасик.

Найбільш солоне в світі велике озеро — це Мертве море. Його вода солоніша за воду океанів. У ньому не живуть живі істоти. Вода Мертвого моря володіє лікувальними властивостями.

Висновок. *Частини Світового океану зображені на карті синім і голубим кольорами.*

2. Розповідь з метою формування уявлення про використання людиною Світового океану.

— Розгляньте таблицю, ілюстрації. Як людина використовує Світовий океан? Світовий океан багатий на рослинний і тваринний світ, поклади корисних копалин. Люди здавна використовують його для судноплавства, вилову риби, полювання на звірів (китів, моржів, тюленів), добування водних рослин, видобування з дна корисних копалин (нафти, газу та інших), з морської води — солі. На берегах

морів будують санаторії, будинки відпочинку, оскільки цілюща морська вода і повітря змінюють здоров'я людей. Проте господарська діяльність людини призводить до забруднення Світового океану, загибелі його мешканців.

Фізкультхвилинка

Раз, два — всі присіли, *(присісти)*
Потім вгору підлетіли. *(підстрибнути)*
Три, чотири — нахилились, *(нахили тулуба вперед)*
Із струмочка гарно вмились. *(імітація умивання)*
П'ять, шість — всі веселі
Крутимось на каруселі, *(покрутитися навколо себе)*
Сім, вісім — в потяг сіли,
Ніжками затупотіли. *(затупотіти ногами)*
Дев'ять, десять — відпочили
І за парти дружно сіли.

VI. Закріплення знань, умінь і навичок.

1. Практична робота.

Позначення на контурній карті частин Світового океану. (Робота в зошитах з друкованою основою (індивідуально): завд. 1 (с. 8.))

2. Індивідуальна робота з дидактичними картками.

3. Бесіда.

- Як людина використовує багатства Світового океану?
- Доведіть, що до Світового океану треба ставитись бережливо.

VII. Підсумок уроку.

- Про що ви дізналися? Що вам найбільше сподобалось на уроці?

VIII. Домашнє завдання.

— Прочитайте статті на с. 17. Дайте відповіді на запитання після статті. Виконайте 2 завд. в зошиті.

Дата

Клас

Додатковий матеріал

до уроку

УРОК 5

Яке значення води в житті людини?

Мета: розширити знання школярів про використання води людиною, способи опріснення води; розвивати вміння аналізувати інформацію, робити висновки, доводити свою думку; виховувати бережливе ставлення до води; активізувати увагу, мислення, спостережливість.

Обладнання: таблиці, ілюстративний матеріал, дидактичні картки, фізична карта України, сухий спирт, скельце, сірники, склянка з розчином солі, піпетка.

Хід уроку

I. Організація класу до уроку.

Пролунав уже дзвінок,
Розпочинаймо з природознавства урок.
На уроці будемо дружно працювати,
Слухати і міркувати,
На питання відповідати,
Вчитись природу оберігати.

II. Хвилинка спостережень.

Аналіз показників погоди (стану неба, хмарності, опадів, температури повітря, вітру), висоти Сонця над горизонтом. Заповнення календаря природи.

III. Актуалізація опорних знань, повідомлення теми уроку.

— Чи може людина прожити без води? Як людина використовує воду? Сьогодні на уроці ми поговоримо про значення води в житті людини, використання води.

IV. Вивчення нового матеріалу.

1. Розповідь з елементами бесіди з метою розширення знань про використання води людиною.

— Людина не може прожити без води, як і інші живі істоти. У день вона випиває до 2 л води.

Без води не може обійтися людина й у побуті. Вона використовує біля 300 л води на різні потреби — приготування їжі, догляду за чистотою тіла, миття посуду, прання, підтримання чистоти в оселях. Витрачається вода й на підтримання чистоти громадських будівель, вулиць міст і сіл.

Пригадайте, як обігріваються ваші будинки, приміщення нашої школи. *(Воду використовують для обігріву будинків і приміщень. Переносячи тепло по трубах, вода нагріває повітря приміщень, де живуть і працюють люди.)*

— Чи потрібна вода рослинам? *(Для того, щоб отримати високі врожаї культурних рослин, потрібно їх додатково поливати, зрошувати сільськогосподарські землі. На це витрачається багато води. Потрібна вода і для догляду за кімнатними рослинами, декоративними рослинами, які зростають на клумбах у парках і скверах.)*

— Багато води потрібно і для вирощування сільськогосподарських тварин. Жодне виробництво не обходиться без води. Чи то виробництво паперу, цукру, чи то виготовлення тканин, гуми, виплавлення сталі тощо.

Де ж людина бере воду на всі ці потреби? Що є джерелом води для потреб людини? (Води суходолу (річки, озера, ставки, джерела, водосховища) й підземні води — джерела води для потреб людини.)

— Воду люди використовують для оздоровлення або лікування. Для таких цілей використовують морську воду і підземні мінеральні води.

Це цікаво знати. Місця в Україні, де зосереджені мінеральні води, називають підземними «аптеками». Великою кількістю цінних мінеральних вод з давніх-давен славляться Карпати і прилеглі місцевості. Найвідоміші тут серед мінеральних вод — «Поляна Квасова», «Свалява» та інші. Світову славу також здобули й поширені у Прикарпатті унікальні води типу «Нафтуся». Також добре відома в нашій країні вода «Миргородська» з джерел у Полтавській області. Саме завдяки цілющим мінеральним джерелам славу цілющих набув і цілий ряд населених пунктів України — Миргород, Трускавець, Моршин і багато інших.

— У водоймах люди розводять рибу, водоплавних птахів. Крім того, в солоних озерах, морях видобувають сіль.

Прісні й морські водойми людина використовує для перевезення пасажирів і вантажів. Води річок людина використовує для виробництва електроенергії.

Розгляньте мал. на с. 18 підручника, таблиці, ілюстрації. Як ще використовує воду людина? (Люди милуються красою водойм, відпочивають біля водойм, займаються водним спортом, використовують воду для прикрашання парків і скверів фонтанами.)

Висновок. Людина використовує воду в побуті і на виробництві. Вода є джерелом для життя.

2. Розповідь з метою формування уявлення про запаси прісної води на території України та їх використання.

— Людина використовує у побуті і на виробництві, для пиття і приготування їжі прісну воду. Пригадайте, запасів якої вода на Землі більше — солоної чи прісної. Де міститься прісна вода?

— Україна багата на запаси прісної води. Найбільше запасів води на півночі і заході нашої країни, менше — на сході і півдні. Багатством нашої країни є річки й озера. Наші предки здавна селилися біля водойм. Вони полювали на водоплавних птахів і ловили рибу, косили траву і випасали худобу біля водойм, подорожували і перевозили вантажі водним транспортом, відпочивали на їх берегах.

Пригадайте, як називається найбільша річка України. Більше половини населення України користується водами Дніпра. Наші предки називали його Славутичем. Знайдіть і покажіть його на карті.

Це цікаво знати. Головна річка України Дніпро бере початок у болоті в Росії і котить свої води через Росію, Білорусь і Україну до Чорного моря. У Дніпро впадають інші ріки — притоки. Найбільші серед них — Прип'ять і Десна.

— Великі запаси прісної води містяться в річках Південний Буг, Дністер, Дунай, Сіверський Донець. Знайдіть на карті України ці річки. Покажіть їх на настінній карті.

Це цікаво знати. Дністер — найбільш повноводна річка України, бере початок у Карпатах і впадає у Чорне море. Найбільшими притоками є річки Серет і Збруч, Стрий і Бистриця.

Існує легенда про Дністер. Колись у давнину тут, де Дністер зараз плине, протікав собі маленький безіменний струмок, а вздовж нього люди жили. Були серед них мисливці, хлібороби. І мали вони свій календар. Чи то сіяти треба було, чи свята якогось чекали, то щоб не збитись з ліку, вони кожен день позначали на піску, що був на березі струмка, позначками. Що не день, то нова позначка. По тих позначках вони знали, скільки днів залишилось, наприклад, до весни... Але одного разу струмок

розлився на довоколишні поля і затопив береги. Коли вранці вода спала, вийшли люди на берег, а їхніх позначок на піску нема.

— Хтось дні стер, — бідкались люди, і самі собі відповідали: — Та хто?! Струмок дні стер.

З того часу і стали називати струмок, який дні стер, — Дністер. Тепер це вже не струмок, а велика річка. А бере вона початок аж у самих Карпатах з-під могутнього дуба, де вода пробила одного разу дно, і б'є угору фонтаном вище того дуба.

— Річка Південний Буг бере початок в Україні на Хмельниччині і впадає в Чорне море. Згідно з легендою, слов'яни нарекли річку Богом в розумінні «багата» або «та, що тече по багатій, родючій землі».

Річка Сіверський Донець бере початок у Росії, протікає через Україну і поза її межами впадає в річку Дон, яка несе свої води до Азовського моря.

Річка Дунай починається в горах Німеччини. Протікає через 10 країн. Впадає в Чорне море. Згідно з багатьма легендами, Дунай протікає посеред раю.

Як людина використовує річки? *(На великих річках побудовані електростанції. Вода річок використовується на заводах і фабриках, фермах, для зрошення полів. На річках перевозять пасажирів і різні вантажі. У річках виловлюють рибу, на їх берегах відпочивають.)*

— Озера — заповнені водою природні западини суходолу. В озерах нашої планети міститься набагато більше води, ніж у річках. Проте їхнє життя порівняно з річками нетривале. Якщо води озера не поповнюються атмосферними опадами, водою річок і струмків, підземними водами, то через деякий час воно міліє. У районах з сухим кліматом воно висихає і стає солоним. У районах з вологим кліматом таке озеро заростає і поступово перетворюється на болото.

На території України багато озер. Воду з озер використовують на заводах і фабриках, фермах, для зрошування полів, розведення водоплавних птахів, звірів. Озера є окрасою міст і сіл України, місцем для відпочинку.

Пригадайте, як називається найбільше озеро на Україні. *(Ялуг — найбільше прісноводне озеро України, розташоване на Одещині.)*

Це цікаво знати. *Другим після Ялуга за величиною і найглибшим озером з усіх українських водойм природного походження, з найбільшими запасами прісної води є озеро Світязь, що розташоване недалеко від селища Шацьк Волинської області. Вода цього озера дуже прозора. У сонячну погоду дно видно на кількадеметровій глибині. Світязь нагадує море не лише розмірами, але і півметровими хвилями, які з'являються на водній поверхні у вітряну погоду. Дуже приємне у Світязя дно — його встеляє м'який білий пісок. Майже уздовж всієї берегової смуги озера ростуть ліси, повітря тут чисте, напоєне ароматом хвої.*

— Пригадайте, як називається наймальовничіше високогірне озеро України, розташоване в Карпатах. Синевир розташований майже на висоті 1000 м в горах, оточений лісом. Стрімкі схили, вкриті стрункими ялинами, вік яких становить 140—160 років, спадають прямо до водної поверхні. Посередині озера розмістився, немов зіниця блакитного ока, невеликий острівець з площею всього кілька метрів. Звідси і народна назва озера — Морське Око. Дно озера вкрите камінням. Вода в ньому прозора і чиста.

Це цікаво знати. *Згідно з легендою, мальовниче озеро утворилося від потоку сліз графської доньки Синь на місці, де її коханого, простого верховинського пастуха Вира, за наказом графа було вбито кам'яною брилою за його простацьке походження.*

— Багата Україна і на підземні води. Приблизно 1/4 усієї води, що надходить у водопроводи нашої країни, береться з підземних

джерел. Завдяки їм повністю забезпечені водою майже дві третини міст України. Серед підземних джерел є ті, які містять цілощупу мінеральну воду, багату на різні солі.

Чимало на території України і боліт.

Багато прісної води в Україні міститься і в штучних водоймах. Пригадайте, які штучні водойми ви знаєте. В Україні споруджено багато водосховищ і ставків.

Ставки створюють для розведення рибного господарства, водоплавних птахів, для постачання водою фабрик, заводів і ферм, зрошення полів, для відпочинку людей та з іншою метою.

На річках люди створюють великі штучні моря — водосховища, воду яких використовують для вироблення електроенергії, зрошування земель, задоволення питних та інших потреб. Вода від них іде в канали — штучні річки, а з них — у міста, на поля.

Це цікаво знати. Для забезпечення безперебійної подачі води в міста й села України на Дніпрі були споруджені величезні сховища води, що за розмірами нагадують моря. Довжина їх понад сотні кілометрів, а ширина подекуди сягає 25-28 км. Нині від кордону з Білоруссю майже до гирла Дніпра таких морів-водосховищ аж шість. Кожне з них, наче водна сходинка вниз: Київське, Канівське, Кременчуцьке, Дніпродзержинське, Дніпровське і Каховське водосховища.

— Одним із найдавніших нині діючих каналів в Україні є Північнокримський, який починається від Каховського водосховища на Дніпрі поблизу Нової Каховки і простягається на 400 км через Північний Крим на Керченський півострів.

Висновок. У річках, озерах, льодовиках, болотах, підземних водах — вода прісна.

3. Розповідь з метою формування уявлення про необхідність економного використання води, способи опріснення води.

— Незважаючи на великі запаси прісної води, з кожним роком її стає все менше. Це пов'язано з тим, що зростає чисельність населення на планеті, а отже, зростають і потреби людей у прісній воді, адже її використовують у сільському господарстві, промисловому виробництві, у побуті. Разом з тим людина висушує болота, вирубує ліси, розорює луки, забруднює водойми. Все це призводить до того, що ріки, озера міліють, а згодом і зникають зовсім. Тому прісну воду треба споживати економно.

Щоб добути прісну воду, з давніх-давен морську воду люди намагались опріснювати. Існують різні способи опріснення води.

Виступи учнів про способи опріснення води.

— Давайте проведемо дослід. Капнемо кілька крапель розчину солі на скельце і нагріємо їх. Що спостерігаємо? (Через деякий час на скельці залишиться лише біла пляма — це сіль.) А де поділась вода? (Випарувалась.) Якби ми могли зібрати пару й охолодити її, то отримали б прісну воду. Отже, щоб опріснити морську воду, треба її перетворити в пару і охолодити в іншому посуді. У такій воді не буде солі. На опріснювальних станціях одержують прісну воду шляхом добування з морської води солі та інших речовин. Проте такий спосіб опріснення морської води є дуже дорогим і тривалим.

Ще одним способом опріснення води є виморожування.

Висновок. Кількість прісної води на Землі з кожним роком зменшується, тому її потрібно використовувати економно. Існують різні способи опріснення морської води.

Фізкультхвилинка

Хвилі бавляться та б'ються, *(роблять хвильові рухи руками)*
Наче неслухи-хлоп'ята. *(перед собою, зліва направо і навпаки)*
І стрибають, і сміються. *(стрибають)*
Вітер їм лоскоче п'яти.

Вгору, вниз і знову вгору *(руки вниз — вгору, очима слідкують за руками)*

Підганяє дужий вітер.

Розгойдав він ціле море. *(розводять руки в сторони)*

Як же хвилям не радіти! *(усміхаються)*

V. Закріплення знань, умінь і навичок.

1. Робота в зошитах з друкованою основою: завд. 1 (с. 8).

2. Робота в парі.

— За мал. на с. 19 підручника з'ясуйте, на які потреби найбільше затрачається води у сучасній родині.

3. Поясніть, для чого потрібна вода у сільському господарстві.

4. Індивідуальна робота з дидактичними картками.

5. Розв'яжіть кросворд «Водойми».

1. Наймальовничіше високогірне озеро України, розташоване в Карпатах.

2. Великий водний простір.

3. Найбільш повноводна річка України, яка бере початок у Карпатах.

4. Найбільша річка України.

5. Річка України, яка бере початок у горах Німеччини.

6. Частина океану, яка врізається у сушу.

7. Штучне море.

VI. Підсумок уроку.

— Про що ви дізналися на уроці? Що вам найбільше сподобалось?

VII. Домашнє завдання.

— Прочитайте статті на с. 18-19. Дайте відповіді на запитання після статті. Виконайте 2 завд. в зошиті. Разом з батьками дослідіть, на що протягом доби витрачає воду ваша родина. Складіть розповідь про те, як використовують воду у вашій родині.